




Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi  
Hukuk Fakültesi Dergisi  
Erzincan Law Review

Cilt/Vol: 30 Sayı/No: 1 Haziran/June 2026

**Afrika'daki Sınır ve Egemenlik Uyuşmazlıkları  
Kapsamında Dönemlerarası Hukuk Doktrinine İlişkin Bir  
Değerlendirme**

An Assessment of Doctrine of Intertemporal Law in the  
Context of Frontier and Territorial Disputes in Africa

  Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul ÇAKIR\*

 10.60002/ebyuhfd.1918380

**ÖZ**

Dönemlerarası hukuk doktrini uluslararası uyuşmazlıklara zamansal açıdan hangi hukukun uygulanacağını belirlenmesine ilişkin genel bir prensip ortaya koymaktadır. *Palmas Adası* davası kararında ifade edildiği üzere, zikredilen doktrinin bir hakkın elde edilmesi ve uluslararası hukukun gelişimine uygun olarak varlığını sürdürmesi şeklinde iki farklı görünümü bulunmaktadır. Bu bağlamda, istikrar hedefinin sağlanması ve hukuk alanındaki gelişmeler arasındaki etkileşim ve çatışma özellikle sınır ve egemenlik uyuşmazlıklarının çözümünde önemli bir rol oynamaktadır.

\* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı.

**Makale Bilgisi/Article Info: Araştırma Makalesi/Research Article**

**Geliş/Received:** 29.03.2026 | **Kabul/Accepted:** 07.05.2026.

Bu makale, intihal programında taranmış ve iki (kör) hakem incelemesinden geçmiştir. This article was submitted in a plagiarism program and reviewed by two (blind) referees.

**Atıf/Cite as:** Tuğrul Çakır, “Afrika'daki Sınır ve Egemenlik Uyuşmazlıkları Kapsamında Dönemlerarası Hukuk Doktrinine İlişkin Bir Değerlendirme”, Erzincan HFD, C. 30, S. 1, Haziran 2026, (153-182).



Bu makale **Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası** lisansı ile lisanslanmıştır.

Her ne kadar dekolonizasyon süreci sona ermiş olsa da koloni dönemi hukuku, Afrika'daki sınır ve egemenlik uyuşmazlıklarının çözümünde belirleyici olmaya devam etmektedir. Bu çalışma kapsamında cevap arayacağımız temel soru Afrika kıtasında ortaya çıkan bu uyuşmazlıkların sömürge döneminin etkilerinden arındırılıp arındırılmayacağına ilişkindir. Bu bağlamda, öncelikle, dönemlerarası hukuk doktrini ve bu doktrinin Afrika kıtasına yansımaları sınır ve egemenlik uyuşmazlıkları özelinde ele alınacaktır. Daha sonraki aşamada, Afrikalı devletlerin dönemlerarası hukuk doktrinine dönük nasıl bir yaklaşım ortaya koydukları tartışılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Uluslararası Adalet Divanı, Ülkesel Uyuşmazlıklar, Sınır Uyuşmazlıkları, Dönemlerarası Hukuk Doktrini, Afrika, Dekolonizasyon.

### ABSTRACT

The doctrine of intertemporal law establishes a temporal framework for determining the law applicable to international disputes. As underlined in the *Island of Palmas Case*, this doctrine has two distinct aspects: the acquisition of a right and its maintenance in the light of the conditions required by the evolution of the law. In this respect, the interaction and the tension between the objective of stability and the evolution of the law is particularly decisive in the resolution of frontier and territorial disputes.

Despite the completion of decolonization, colonial law remains a key factor in the resolution of frontier and territorial disputes in Africa. The fundamental question we will attempt to answer in this study is whether these disputes can be emancipated from the effects of the colonial period. To this end, we will first examine the doctrine of intertemporal law and its impacts on the African continent, particularly in the context of frontier and territorial disputes. We will then analyze the approaches adopted by African States with regard to this doctrine.

**Keywords:** International Court of Justice, Territorial Disputes, Frontier Disputes, Doctrine of Intertemporal Law, Africa, Decolonization.

### GİRİŞ

2025 yılında Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD ya da Divan) sonuçlandırmış olduğu davalardan birisi Gabon ve Ekvatorial Gine arasındaki kara, deniz sınırı ve bazı adalardaki egemenlik uyuşmazlığına ilişkindir.<sup>1</sup> Bu kapsamda, tarafların tahkimnamesinin birinci maddesine uygun olarak zikredilen uyuşmazlıklara hangi kaynakların uygulanabilir olduğu Divan tarafından belirlenmiştir. Divan tarafından ortaya koyulan yaklaşım, Afrika'daki sınır ve egemenlik uyuşmazlıklarında

---

1 D limitation terrestre et maritime et souverainet  sur des iles (Gabon/Guin e Equatoriale), arr t, C.I.J. Recueil 2025.

dönemlerarası hukuk (*droit intertemporel/intertemporal law*) doktrininin uygulanmasına ilişkin tartışmaları yeniden alevlendirmiştir.<sup>2</sup>

Vestfalya Antlaşması sonrası teamül hukuku alanında birçok değişim ortaya çıkmış ve Hristiyan olmayan devletlere de uygulanmaya başlanan uluslararası hukukun evrenselleşmesinin temel sonuçlarından birisi olan bu doktrin önem kazanmıştır.<sup>3</sup> 1975 yılında, Uluslararası Hukuk Derneği nezdinde bu doktrinle alakalı olarak yapılan çalışmada belirtildiği üzere, bu kavram hem iç hukukta hem de uluslararası hukukta bir hukuk normunun zaman içerisinde uygulanışının sınırlandırılmasını ilgilendirmektedir.<sup>4</sup> Başka bir ifadeyle, bu doktrin ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümlenmesinde zamansal açıdan hangi hukukun uygulanacağına belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Zikredilen çalışmanın raportörü Sorensen'in de dikkat çektiği üzere, uluslararası hukuk, statik bir sistem olarak değerlendirilemez, tam aksine, uluslararası toplumun ihtiyaçları ışığında gelişim gösteren bir hukuk dalı olma özelliğine sahiptir.<sup>5</sup> Dolayısıyla dönemlerarası hukuk doktrini hukuki güvenlik (istikrar) ve hukukun gelişimi arasındaki çatışmanın genel olarak bir yansıması niteliğindedir.<sup>6</sup> Dönemlerarası hukuk doktrini özellikle ülkesel uyuşmazlıklar ve egemenlik uyuşmazlıkları<sup>7</sup>;

---

2 Elias tarafından dikkat çekildiği üzere, bu kavram bazı yazarlar tarafından teamül, teori ya da ilke olarak da değerlendirilmektedir. Taslim O. **Elias**, *The International Court of Justice and Some Contemporary Problems*, Springer, Lahey 1983, s. 119. Somut bir örnek vermemiz gerekirse, Uluslararası Hukuk Derneği (*Institut de Droit International*) tarafından bu kavrama ilişkin olarak hukukun genel ilkesi nitelendirmesi yapılmıştır. Institut de Droit International, *Le problème intertemporel en droit international public*, Wiesbaden 1975. Bu çalışmada daha yaygın kullanıldığı şekliyle doktrin ifadesine başvurulacaktır.

3 **Elias**, s. 119.

4 Institut de Droit International, *Le problème intertemporel en droit international public*, Wiesbaden 1975, giriş bölümü.

5 M. Max **Sorensen**, *Le problème dit du droit intertemporel dans l'ordre international*, Rapport provisoire, Institut de Droit International, 29 Nisan 1972, s. 2.

6 **Sorensen**, s. 2. Benzer yönde bkz. Markus **Kotzur**/Christina **Simmig**, "Intertemporal Law", Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Kasım 2024, para. 2.

7 Sınır uyuşmazlıkları (*différend frontalier*) ve egemenlik uyuşmazlıkları (*différend territorial*) kavramıyla alakalı detaylı bir karşılaştırma için bkz. Marcelo G. **Kohen**, *Possession contestée et souveraineté territoriale*, Open Edition, Graduate Institute Publications, Cenevre 1997, s. 104-109.

antlaşmaların yorumlanması; ve devletlerin sorumluluğu bağlamında önem kazanmıştır.<sup>8</sup>

Bu çalışma kapsamında sadece ilk hususa ilişkin olarak Afrika kıtası özelinde bir değerlendirme yapılacaktır. Her ne kadar dekolonizasyon süreci sona ermiş olsa da koloni hukuku, dönemlerarası hukuk doktrininin bir yansıması olarak, Afrika'daki sınır ve egemenlik uyuşmazlıklarının çözümünde belirleyici olmaya devam etmektedir. Bu minvalde, UAD Hakimi Yusuf, kolonyal hukukun terminolojisine yoğun bir biçimde başvurulmasının kolonyal hukuk ya da kolonileştirme hedefinde geliştirilen uluslararası hukukun meşrulaştırılması sonucunu doğurduğu kanaatinde.<sup>9</sup>

Hakim Yusuf'un ortaya koyduğu yaklaşımdan hareketle bu çalışma kapsamında kolonyal hukukun terminolojisine ve kavramlarına başvurulmadan Afrika kıtasında ortaya çıkan egemenlik ve sınır uyuşmazlıkların çözümünün mümkün olup olmadığı sorusuna yanıt aranacaktır. Bu kapsamda, Sorensen'in dikkat çekmiş olduğu dönemlerarası hukuk doktrini kapsamında karşımıza çıkan istikrar ve gelişim arasındaki çatışmanın Afrika kıtasındaki yansımaları ve kolonyal terminolojinin bu çatışmadaki yeri ele alınacaktır.

Bu amaçla, öncelikle, dönemlerarası hukuk doktrini ve bu doktrinin Afrika kıtası üzerindeki yansımaları sınır ve egemenlik uyuşmazlıkları özelinde incelenecektir. Bu bölümde uluslararası mahkeme kararları ışığında bu doktrinin nasıl ortaya çıktığı ve Afrika kıtası özelinde nasıl gelişim gösterdiği ana odağımızı oluşturacaktır. Daha sonraki aşamada,

---

8 Antlaşmaların yorumu kapsamında bu doktrinin önemiyle alakalı genel olarak bkz. Zhenni Li, "International Intertemporal Law", California Western International Law Journal, C. 48, S. 2, 2018, s. 375-385; Hilal Nur Şarbak, Uluslararası Hukukta Yorum ve Uluslararası Hukukun Ulusal Mahkemelerde Yorumlanması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2018, s. 100-102. Zikredilen doktrinin devletlerin sorumluluğu alanındaki yansımalarıyla alakalı devletlerin haksız fiilden doğan sorumluluğunu ele alan Taslak Maddelerin 13. maddesi ve bu maddeye ilişkin bir değerlendirme için bkz. Le Projet d'articles sur la responsabilité de l'Etat pour fait internationalement illicite et commentaires y relatifs, Texte adopté par la Commission à sa cinquante-troisième session, en 2001, et soumis à l'Assemblée générale dans le cadre du rapport de la Commission sur les travaux de ladite session (A/56/10), s. 140-145.

9 Opinion Individuelle de M. Le Juge Yusuf, *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, arrêt, C.I.J. Recueil 2025, para. 9. Benzer yönde bkz. Opinion Individuelle de M. Le Juge Tladi, *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, arrêt, C.I.J. Recueil 2025, para. 2.

Afrikalı devletlerin dönemlerarası hukuk doktrinine dönük nasıl bir yaklaşım ortaya koydukları tartışılacaktır.

## I. DÖNEMLERARASI HUKUK DOKTRİNİ VE BU DOKTRİNİN AFRİKA KITASINDAKİ SINIR VE EGEMENLİK UYUŞMAZLIKLARINA YANSIMALARI

Dönemlerarası hukuk doktrinine ilişkin olarak Daimi Hakemlik Mahkemesi'nin *Palmas adası* kararında Max Huber tarafından ortaya konulan yaklaşım çıkış noktamızı oluşturmaktadır. Max Huber, her ne kadar bu kavramı ilk kullanan kişi olmasa da bu kavramın açıkça sınırlarını çizen ilk kişi olarak kabul edilmektedir.<sup>10</sup> Daha sonraki süreçte bu yaklaşım hem Uluslararası Sürekli Adalet Divanı (USAD) hem de UAD tarafından sürdürülmüştür. Bu bölümde, ilk olarak dönemlerarası hukuk doktrinine ilişkin olarak genel bir çerçeve oluşturulacak, daha sonra, bu ilkenin Afrika kıtası uygulaması ele alınacaktır.

### A. Ana Hatlarıyla Dönemlerarası Hukuk Doktrini

*Palmas adası* kararında, dönemlerarası hukukun iki farklı veçhesine dikkat çekilmektedir.<sup>11</sup> İlkine göre, bir hukuki olguya ilişkin yapılan değerlendirme bu olguyla alakalı bir uyuşmazlığın ortaya çıktığı ya da çözümleneceği andaki hukuka göre değil o olguyla aynı döneme dönemde uygulamada olan hukuka uygun olarak yapılır. İkinci veçhesine uygun olarak ise hak doğuran bir eylem hakkın doğduğu dönemdeki hukuka tabi tutulsa da söz konusu hakkın varlığının hukuk alanında ortaya çıkan değişimlere/dönüşümlere uygun olması bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönemlerarası hukuk doktrininin bu görünümünden hareketle *Palmas adası* uyuşmazlığının genel bağlamının anlaşılması daha kolay olacaktır.

Uyuşmazlığın tarafları olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Hollanda'nın yaklaşımları şu şekilde özetlenebilir:<sup>12</sup> ABD'nin iddiası, İspanya'nın 16. yüzyılda adayı keşfetmek suretiyle ülke olarak kazandığı ve 1898 yılında imzalanan ABD ve İspanya arasında yapılan Paris

10 Kohen, s. 142.

11 *Island of Palmas Case (Netherlands, USA), award, Permanent Court of Arbitration, Reports of International Arbitral Awards, 1928*, s. 845. Bu davayla alakalı detaylı bir değerlendirme için bkz. Yusuf Aksar, *Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk*, 2. Baskı, Seçkin, Ankara 2021, s. 267-277; Philip C. Jessup, "The Palmas Island Arbitration", *The American Journal of International Law*, C. 22, S. 4, 1928, s. 735-752, özellikle s. 739-741.

12 *Island of Palmas Case*, s. 837-838, 842 ve 867.

antlaşması ile egemenlik haklarının kendisine devredildiği yönündedir.<sup>13</sup> Hollanda ise ada üzerindeki egemenlik iddiasını yerel prenslerle yapmış olduğu sözleşmelere dayandırmış ve 1677 yılından itibaren barışçıl ve devamlı bir şekilde ada üzerinde etkin bir kontrol uyguladığını iddia etmiştir.

Dönemlerarası hukuk doktrininin uygulanması açısından önemli tarihin (*date critique/critical date*) belirlenmesi büyük öneme sahiptir. Kısaca ifade etmek gerekirse, bu tarih taraflar arasında uyuşmazlığın ortaya çıktığı, konsolide olduğu tarihtir.<sup>14</sup> Bu uyuşmazlık kapsamında, önemli tarih, ABD ve İspanya arasında yapılan Paris antlaşmasının imzalandığı ve yürürlüğe girdiği tarih olan 1898 yılı olarak tespit edilmiştir.<sup>15</sup>

Max Huber'in ortaya koyduğu yaklaşıma göre, her ne kadar 16. yüzyılda keşif bir ülke kazanım yolu niteliğine sahip olsa da 19. yüzyıla gelindiğinde uluslararası hukuk alanında yaşanan gelişmeler ışığında tek başına egemenlik tesisi için yeterli değildir.<sup>16</sup> Görüldüğü üzere, ülke kazanımına ilişkin iki farklı teamül kuralı zaman içerisinde ortaya çıkmış olsa da dönemlerarası hukuk doktrinine göre esas olan önemli tarihte geçerliliğini koruyan kuralın belirleyici olmasıdır; eğer olgular yeni kural tarafından aranan koşulları sağlamaya yeterli değilse ülkesel hakkın belirlenmesi açısından yeni kural dikkate alınacaktır.<sup>17</sup> Başka bir ifadeyle, dönemlerarası hukuk doktrininin ikinci yansımasının ilkinin dönüşüme uğrattığı ya da onu farklı bir yapıda nitelendirdiği ileri sürülebilir nitekim ilk kurala göre elde edilen kazanımın geçerliliği ikinci kuralda aranan koşulların sağlanmasına bağlanmıştır.<sup>18</sup>

Dolayısıyla, İspanya'nın sahip olduğu ülkesel hak 19. yüzyıla gelindiğinde etkin kontrolle desteklenmediği müddetçe eksik (*inchoate/imparfait*) bir niteliğe sahip olacaktır.<sup>19</sup> Başka bir ifadeyle,

---

13 Devir yoluyla ülke kazanımı hakkında bkz. Melda **Sur**, Uluslararası Hukukun Esasları, 11. Baskı, Beta, İstanbul 2017, s. 146-147; Yücel **Acer**/İbrahim **Kaya**, Uluslararası Hukuk, 12. Baskı, Seçkin, Ankara 2021, s. 157; Pierre-Marie **Dupuy**/Yann **Kerbrat**, Droit International Public, 17. Baskı, Lefebvre Dalloz, Paris 2024, s. 69-70; Nguyen Quoc **Dinh ve diğerleri**, Droit International Public, 9. Baskı, LGDJ, Paris 2022, s. 761-762.

14 *Phosphates du Maroc, exceptions préliminaires, 1938, C.P.J.I. série A/B, no :74, s. 23 ve 27.*

15 *Island of Palmas Case*, s. 845 ve 867.

16 *Island of Palmas Case*, s. 845-846.

17 **Sorensen**, s. 52-53 ve 40.

18 **Elias**, s. 123.

19 *Island of Palmas Case*, s. 846.

İspanya her ne kadar adayı keşif yoluyla kazanmış olsa dahi adada devlet otoritesi icra etmemiştir. Bu koşul sağlanmadığı için İspanya'nın sahip olduğu tam bir ülkesel haktan bahsedilemeyecek ve İspanya'nın adayı ABD'ye devretmesi mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda, Max Huber, yapmış olduğu değerlendirmenin sonucunda, Hollanda'nın barışçıl ve devamlı bir şekilde ada üzerinde devlet otoritesi uygulamak suretiyle egemenliğini kanıtladığı sonucuna ulaşmıştır.<sup>20</sup>

Benzer bir minvalde, dönemlerarası hukuk doktrinine ilişkin olarak, USAD içtihadından 1933 tarihli *Doğu Grönland'ın Hukuki Statüsü* kararını ele almanın da yerinde olduğu kanaatindeyiz.<sup>21</sup> Norveç ve Danimarka arasındaki uyuşmazlığın genel bağlamı şu şekilde özetlenebilir:<sup>22</sup> Grönland adası 900 yılına doğru keşfedilmiş ve yaklaşık yüzyıl sonra kolonize edilmiştir. Kolonizasyon sürecinde adanın batı kıyılarının güneyine yakın bir bölgede iki farklı devlet kurulmuştur. Bu devletler bağımsız olarak varlıklarını bir süre devam ettirmiş, ancak 13. yüzyılda Norveç krallığına bağlanmış ve 1500 yılının öncesinde de yok olmuşlardır. 1380 yılında Norveç ve Danimarka krallıkları aynı krallık altında toplanmış ve bu birliktelik 1814 yılına kadar devam etmiştir. 1931 yılında Doğu Grönland, Norveç tarafından işgal edilmiştir.<sup>23</sup> Danimarka ise 1721 yılından itibaren ada üzerinde barışçıl ve devamlı bir şekilde egemenlik faaliyetleri yürüttüğünü ileri sürmüştür. Danimarka'ya göre 1814 yılına kadar Danimarka ve Norveç krallığının ada üzerinde sahip olduğu tüm haklar kendisine geçmiştir.

Bu uyuşmazlık kapsamında, önemli tarih, USAD tarafından işgalin gerçekleştirildiği 10 Temmuz 1931 olarak belirlenmiştir.<sup>24</sup> USAD, yapmış olduğu değerlendirmenin sonucunda, Danimarka'nın önemli tarihte ada üzerinde geçerli bir ülkesel hakka sahip olduğunu ve Norveç tarafından gerçekleştirilen işgalin hukuka aykırı olduğunu ifade etmiştir.<sup>25</sup>

Nitekim, Danimarka'nın ada üzerindeki egemenliği birçok uluslararası metinde ve ilgili devletlerin bilgisine sunulan iç hukuk düzenlemelerinde yer bulmuş ancak hiçbir devletin itirazına konu olmamıştır.<sup>26</sup> Benzer şekilde, 1814 tarihinde gerçekleştirilen ayrılma

---

20 *Island of Palmas Case*, s. 867-868 ve 871.

21 *Statut Juridique du Groenland Oriental, arrêt, 1933, C.P.J.I. série A/B, no :53, s. 22.* Bu davayla alakalı detaylı olarak bkz. **Aksar**, s. 277-279.

22 *Statut Juridique du Groenland Oriental*, s. 27.

23 *Statut Juridique du Groenland Oriental*, s. 45.

24 *Statut Juridique du Groenland Oriental*, s. 45.

25 *Statut Juridique du Groenland Oriental*, s. 64 ve 75.

26 *Statut Juridique du Groenland Oriental*, s. 61.

sürecinde Norveç krallığının Danimarka'nın ada üzerindeki egemenliğini tartışmaya açmama yükümlülüğü altına girdiğine de Divan tarafından dikkat çekilmiştir.<sup>27</sup> Yine, Norveç ve Danimarka'nın taraf oldukları ikili ve çok taraflı antlaşmalarda Norveç'in Danimarka'nın ada üzerindeki egemenliğini tanıdığı ifade edilmiştir.<sup>28</sup>

Dolayısıyla, *Palmas adası* kararının aksine bu olay kapsamında dönemlerarası hukuk doktrininin her iki görünümünün de birbirini tamamladığı ifade edilebilir. Danimarka tarafından Grönland adası üzerinde elde edilmiş olan ülkesel hak daha sonradan uluslararası hukuk tarafından aranmaya başlanan etkin kontrolle de desteklenmiştir. Bu nedenle ki Norveç tarafından ada üzerinde gerçekleştirilen işgal USAD tarafından hukuka aykırı olarak değerlendirilmiştir.

Son olarak, UAD uygulamasından 1953 tarihli Fransa ve Birleşik Krallık arasındaki *Minquiers ve Echéhous davası* incelenecektir.<sup>29</sup> Bu uyuşmazlık kapsamında, taraflar, *Minquiers ve Echéhous* adacık ve kayalıklarının, bu adacık ve kayalıkların sahiplenilmeleri mümkün olduğu ölçüde, kime ait olduğunun Divan tarafından belirlenmesini talep etmişlerdir.<sup>30</sup>

Her iki taraf da sahip olduğu feodal ülkesel hakkın çok eskiye dayandığını ve bunu kaybetmediğini ileri sürmüştür.<sup>31</sup> Birleşik Krallığın iddiasına göre, 1066 tarihinde Normandiya Dükü *Guillaume* tarafından İngiltere'nin ele geçirilmiş ve sonrasında İngiltere ve Normandiya Düklüğü arasında 1204 yılına kadar bir birleşme söz konusu olmuştur. Birleşik Krallık, *Minquiers ve Echéhous* adalarının da aralarında bulunduğu tüm Manş adalarının İngiltere'ye bağlı kaldığını ve bu durumun iki devlet arasında yapılan antlaşmalarda da dikkate alındığını iddia etmiştir. Fransa ise Manş denizinde yer alan adaların İngiliz kralının egemenliği altında kaldığına ilişkin bir itirazının olmadığını, itirazının 1204 yılından itibaren *Minquiers ve Echéhous* adacık ve kayalıkları özelinde olduğunu beyan etmiş ve bu adacık ve kayalıkların Fransız kralının kontrolü altında kaldığını ileri sürmüştür.

Uyuşmazlık kapsamında önemli tarihin belirlenmesi hususunda tarafların yaklaşımları birbirinden farklı olmuştur. Birleşik Krallık

---

27 *Statut Juridique du Groenland Oriental*, s. 64.

28 *Statut Juridique du Groenland Oriental*, s. 68.

29 *Affaire des Minquiers et des Écréhous, Arrêt du 17 novembre 1953: C.I.J. Recueil 1953*, s. 47.

30 *Affaire des Minquiers et des Écréhous*, s. 49.

31 *Affaire des Minquiers et des Écréhous*, s. 53 ve 56.

açısından bu tarih, tahkimnamenin yapıldığı 29 Aralık 1950 iken Fransa göre ise bu tarih iki devlet arasında balıkçılığa ilişkin sözleşmenin yapıldığı 1830 yılıdır.<sup>32</sup> Divan, 1839 tarihinde adacık ve kayalıklardaki egemenliğe ilişkin olarak tarafların arasında bir uyuşmazlığın olmadığı kanaatindedir.<sup>33</sup> Divan'ın yaklaşımında, Fransa'nın adacık ve kayalıklar üzerinde egemenlik iddia ettiği 1886 ve 1888 yıllarından önce taraflar arasında bir uyuşmazlık söz konusu olmamıştır. Bununla birlikte, Divan bu tarihten sonra gerçekleşen eylemlerin de kendisi tarafından dikkate alınacağını belirtmiş bu nedenle net bir şekilde önemli tarih belirleme yoluna gitmemiştir.<sup>34</sup>

Divan bu dava kapsamında tarafların feodal döneme dayandırdıkları tartışmaya ilişkin olarak bir tutum alma yoluna gitmemiştir.<sup>35</sup> Divan'a göre Fransız kralları tarafından sahip olunan feodal haklar Manş adalarını kapsamış olsa dahi bu haklar 1204 yılı ve sonrasındaki yıllardaki gelişmelerin neticesinde son bulmuştur. Divan'ın yaklaşımında, bu hakların günümüzde hukuki bir sonuç doğurması mümkün değildir bunun istisnası belirtilen dönemde uygulanabilir olan hukuka göre geçerli olan başka bir hakkın bu hakkı ikame etmesidir.

Bu kapsamda yapılan değerlendirmenin sonucunda adacık ve kayalıkların sahiplenilebilir oldukları ölçüde Birleşik Krallığa ait olduğu ifade edilmiştir.<sup>36</sup> Bu karara ulaşılmasında Birleşik Krallığın ortaya koymuş olduğu etkin kontrol ve Fransa'nın adalardaki İngiliz egemenliğine yeterince itirazda bulunmayışı belirleyici olmuştur.<sup>37</sup> Görüldüğü üzere, Divan, *Palmas adası* davasındaki yaklaşıma benzer olarak, dönemlerarası hukukun ilk unsurunu devre dışı bırakmış ve ikinci yansımanın bir ürünü olan etkin kontrol önemli bir faktör olarak dikkate alınmıştır.

---

32 *Affaire des Minquiers et des Écréhous*, s. 59.

33 *Affaire des Minquiers et des Écréhous*, s. 59.

34 Bu konuyla alakalı detaylı bir değerlendirme için bkz. **Li**, s. 360 ve 356.

35 *Affaire des Minquiers et des Écréhous*, s. 56. Divan'ın genel olarak tarihi tartışmalara ilişkin kendisini yeterli görmediğinden temkinli bir yaklaşım ortaya koyduğuna bazı yazarlar dikkat çekmektedir. Bu yönde bkz. Maurice **Flory**, "L'avis de la Cour Internationale de Justice sur le Sahara occidental", *Annuaire français de droit international*, C. 21, 1975, s. 262-263 ve 269.

36 *Affaire des Minquiers et des Écréhous*, s. 72.

37 Detaylı bir değerlendirme için bkz. Opinion Individuelle de M. **Levi Carneiro**, *Affaire des Minquiers et des Écréhous*, *Arrêt du 17 novembre 1953: C.I.J. Recueil 1953*, s. 106-108.

Sonuç olarak, yukarıda ele almış olduğumuz davalar kapsamında dönemlerarası hukuk doktrinine getirilen yaklaşım arasında bir devamlılıktan bahsetmemiz mümkündür. Bu nedenle, istikrar hedefinin sağlanması ve hukuk alanındaki gelişmeler arasındaki ilişki özelinde bu kararların sağlam bir denge tesis ettiğini ifade edebiliriz. Ülkesel uyumsuzluklar kapsamında ortaya koyulan bu yaklaşım dönemlerarası hukuk doktrininin Afrika kıtası özelindeki yansımalarının daha iyi anlaşılmasına hizmet edecektir.

## **B. UAD Kararlarında Dönemlerarası Hukuk Doktrini ve Afrika**

Afrika kıtasında ortaya çıkan sınır ve egemenlik uyumsuzlukları kapsamında dönemlerarası hukuk doktrininin etkileri üç aşamalı olarak ele alınacaktır. Bu kapsamda, öncelikle, Afrika'daki toprakların kolonizasyon öncesi statüsü; daha sonraki aşamada, batılı devletlerin Afrikalı yerel şeflerle yapmış oldukları anlaşmaların hukuki niteliği ve son olarak da dekolonizasyon süreci sonrasında Afrikalı devletlerin aralarındaki sınırların belirlenmesinde etkili olan *uti possidetis* ilkesi ele alınacaktır.

### **1. Afrika'daki Toprakların Kolonizasyon Öncesi Hukuki Statüsü**

Afrika'daki toprakların batılı güçler tarafından kolonileştirilmeden önceki hukuki statüsünün belirlenmesi dönemlerarası hukuk doktrini özelinde bir değerlendirme açısından çıkış noktamızı oluşturmaktadır. Bu konu özellikle ülkenin kazanılmasına ilişkin yöntemlerin ele alınması açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla, Afrika'daki toprakların Avrupalı devletler tarafından nasıl kazanıldığı, bu devletlerin Afrika'da nasıl egemenlik kurdukları hususu incelenmelidir.

Bu bağlamda, 1975 tarihli Batı Sahra danışma görüşü, Afrika'daki toprakların kolonizasyon önce hangi statüye sahip olduğuna ilişkin olarak önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu danışma görüşü kapsamında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından şu soru sorulmuştur:<sup>38</sup> Batı Sahra, İspanya tarafından kolonileştirdiği dönemde kimseye ait olmayan bir ülke (*terra nullius*) miydi?

Divan'ın bu konuda ortaya koyduğu yaklaşıma geçmeden önce *terra nullius* kavramıyla alakalı kısa bir bilgilendirme yapmamız uygun olacaktır. Bir ülke kazanım yöntemi olarak işgal, sadece kimseye ait olmayan bir toprak üzerinde söz konusu olmaktadır.<sup>39</sup> Özetle, UAD

38 *Sahara occidental, avis consultatif, C.I.J. Recueil 1975*, s. 14, para. 1. Sorulan bu soruyla alakalı yapılan eleştiriler için bkz. **Flory**, s. 262-263.

39 İşgal yoluyla ülke edinmeyle alakalı detaylı olarak bkz. **Acer/Kaya**, s. 154-155.

Hakimi Bennouna tarafından ifade edildiği üzere, *terra nullius* kavramı, Avrupalı olmayan ve kolonileştirilmeye müsait toprakların paylaşılması maksadıyla kolonyal hukuka dahil edilmiş bir kavramdır.<sup>40</sup> Bu kapsamda, 1885 tarihli Berlin Konferansı Genel Senedi'nde, Afrika kıtası özelinde iki koşulun öngörüldüğü hatırlatılmalıdır: işgal edilen topraklarda etkinliğin tesis edilmesi (esasa ilişkin koşul) ve işgal edilen topraklara ilişkin diğer güçlere bildirimde bulunma (şekli koşul).<sup>41</sup> Bu iki koşulun sağlanması halinde Batılı devletlerin tek taraflı bir şekilde ülke kazanımları söz konusu olmaktadır.

Divan'a göre, Batı Sahra'nın İspanya tarafından kolonileştirildiği esnada kimseye ait olmayan bir toprak olarak nitelendirilmesi mümkün olmadığından işgal yoluyla kazanımı söz konusu değildir.<sup>42</sup> Nitekim, sosyal ve politik açıdan bir organizasyona sahip olan topluluklarca kullanılan toprakların *terra nullius* olarak nitelendirilmesi mümkün olmayacaktır.<sup>43</sup>

Hakim Bennouna, Divan'ın *terra nullius* kavramını yukarıda ifade etmiş olduğumuz çıkış noktasından farklı bir şekilde değerlendirmesini dekolonizasyon etkisiyle uluslararası alanda yaşanan gelişmelerle açıklamaktadır.<sup>44</sup> Görüldüğü üzere, Divan tarafından dönemlerarası hukuk kavramının ikinci unsuru devreye sokulmuş ve *terra nullius* kavramına farklı bir yaklaşım getirilmiş ve bu kavrama ortaya çıktığı bağlamdan farklı bir anlam yüklenmiştir. Böylece, kavrama getirilen Avrupa merkezli (*européo-centriste*) yaklaşım devre dışı bırakılmıştır.<sup>45</sup>

Divan'ın ortaya koyduğu yaklaşım dönemlerarası hukuk doktrininin genel mantığı çerçevesinde yerindedir. Nitekim, *terra nullius* kavramının bu şekilde yorumlanması hem uluslararası hukuk hem de uluslararası sistemdeki değişiklik ve dönüşümlerle uyum halindedir. Günümüz uluslararası hukukunda sosyal ve politik açıdan bir organizasyona sahip olan toplulukların sahip olduğu toprakların sahipsiz olarak nitelendirilmesi söz konusu değildir ve bu toprakların işgal yoluyla kazanılması mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla, *terra nullius* kavramına

---

40 Déclaration de M. le juge **Bennouna**, *Souveraineté sur Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks et South Ledge (Malaisie/Singapour)*, arrêt, C.I.J. Recueil 2008, s. 129, para. 5.

41 **Dupuy/Kerbrat**, s. 64; **Sur**, s. 145.

42 *Sahara occidental, avis consultatif*, s. 38-39, para. 79 ve s. 40, para. 83.

43 *Sahara occidental, avis consultatif*, s. 39, para. 80.

44 **Bennouna** (*Souveraineté sur Pedra Branca*), s. 129, para. 4.

45 **Dinh ve diğerleri**, s. 753.

Divan tarafından getirilen yaklaşım zamanın ruhuna uygun ve dinamik bir yaklaşım olarak nitelendirilebilir.

## 2. Afrikalı Yerel Şeflerle Yapılan Anlaşmaların Hukuki Statüsü

Batılı devletlerin Afrika kıtasında yer alan topraklarda egemenlik kurmaları sürecinde Afrikalı yerel şeflerle yapılan anlaşmalar önemli bir rol oynamıştır. 1975 tarihli Batı Sahra danışma görüşünde, Divan tarafından belirtildiği üzere, *terra nullius* olarak nitelendirilemeyen bu toprakların kazanımı yerel şeflerle (*chefs locaux*) yapılan anlaşmalarla (*accords*) mümkün olmaktadır.<sup>46</sup> Böylece, yerel yöneticilerin topraklarını devredebilecekleri ve sömürgeci güçlerin de ülke kazanımının mümkün olacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla, batılı güçler tarafından elde edilen ülke kazanım şekli doğrudan değil türemiş bir niteliğe sahiptir sonucuna ulaşmamız mümkündür (*acquisition dérivée*). Bu anlaşmaların hukuki statüsüyle alakalı tartışmaya ise Divan kendisinden bu konuda bir görüş talep edilmediğinden girmemiştir.<sup>47</sup>

Yerel şeflerle yapılan anlaşmaların hukuki niteliğine ilişkin tartışma Kamerun ve Nijerya arasındaki uyuşmazlığın önemli ayrışma noktalarından birisini oluşturmuştur.<sup>48</sup> Bu kapsamda, ortaya çıkan temel meselelerden birisi Bakassi bölgesine ilişkin ülkesel hakkın Birleşik Krallık tarafından 11 Mart 1913 tarihinde yapılan bir anlaşma marifetiyle Almanya'ya devredilip devredilemeyeceğine ilişkindir.

Kamerun'un iddiasına göre zikredilen anlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren Bakassi kendi öncüllerine ait olmuş ve daha sonraki süreçte bu bölgede kendisi egemenlik kurmuştur.<sup>49</sup> Nijerya ise Bakassi bölgesine ilişkin sahip olduğu egemenlik hakkının kökeninde *Vieux-Calabar*'lı kralların ve şeflerin olduğunu ileri sürmüştür.<sup>50</sup> Nijerya'nın iddiasına göre, *Vieux-Calabar*'lı krallar ve şefler ile Birleşik Krallık arasında 10 Eylül 1884 tarihinde bir himaye antlaşması (*traité de protectorat*) yapılmış ve bu antlaşma kapsamında Birleşik Krallığa sınırlı yetkiler verilmiş ve egemenliğin devredilmesi söz konusu olmamıştır. Dolayısıyla, Birleşik Krallığa bir egemenlik devri söz konusu olmadığı

46 *Sahara occidental, avis consultatif*, s. 39, para. 80.

47 *Sahara occidental, avis consultatif*, s. 39-40, para. 82.

48 *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria (Cameroun c. Nigéria; Guinée équatoriale (intervenante)), arrêt, C.I.J. Recueil 2002*, s. 303.

49 *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria*, s. 401, para. 200.

50 *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria*, s. 402, para. 201.

için Birleşik Krallığın Bakassi bölgesindeki egemenliği üçüncü bir devlete devretmesi mümkün olmamalıdır.

Divan'ın bu noktada netleştirmesi gereken husus d'Argent tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:<sup>51</sup> *Vieux-Calabar*'lı krallar ve şefler ile Birleşik Krallık arasında yapılan antlaşma klasik anlamda bir himaye antlaşması mıydı (başka bir ifadeyle *Vieux-Calabar*'lı krallar ve şefler egemenliklerini korudular mı?) yoksa himaye eden devlete egemenlik devri sağlayan kolonyal bir himaye mi söz konusuydu?

Divan, yapmış olduğu değerlendirmesinde, Berlin Konferansı esnasında batılı güçlerin Afrikalı yerel şeflerle imzaladıkları çok sayıda antlaşmaya (*traité*) dikkat çekmiştir.<sup>52</sup> Divan, daha sonraki aşamada, *Vieux-Calabar*'lı krallar ve şefler ile Birleşik Krallık arasında yapılan antlaşmanın başlığında "himaye antlaşması" ifadesinin yer almasının her halükarda bu antlaşmaya klasik anlamda bir himaye antlaşması statüsü vermeyeceğini belirtmiştir.<sup>53</sup> Divan, özellikle, Sahra altı Afrika bölgesinde yapılan himaye antlaşmalarının devletlerle değil yerel şeflerle yapıldığına ve bu bölgedeki krallar ve şeflerin devlet organizasyonu içerisinde değerlendirilemeyeceğine dikkat çekmiştir.<sup>54</sup> Divan, bu noktada, Max Huber'in *Palmas adası* kararındaki yaklaşımına atıfta bulunarak benzer bir anlaşma kapsamında taraflar arasında eşitlik olmadığına dikkat çekmiş ve bu anlaşma marifetiyle kolonyal güç tarafından uygulanan üstün gücün (*suzairaineté*) ülkesel egemenliğin temeli haline geldiği ifade edilmiştir.<sup>55</sup>

Divan'a göre her ne kadar yerel şeflerle yapılan anlaşmalarla elde edilen ülke kazanımının günümüz uluslararası hukukunda yeri olmasa da dönemlerarası hukuk ilkesi, Nijer deltasında yapılan bu anlaşmaların hukuki sonuçlarının uygulanmasını gerektirmektedir.<sup>56</sup> UAD, o dönemdeki uygulama ve antlaşmanın bazı hükümlerini dikkate alarak olaydaki antlaşmanın klasik anlamda bir himaye antlaşması olmadığı ve egemenlik devri sonucu doğurduğunu belirtmiştir.<sup>57</sup> Divan, sonuç olarak,

51 Pierre d'Argent, "Des frontières et des peuples : l'affaire de la Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigeria, arrêt sur le fond", *Annuaire français de droit international*, C. 48, 2002, s. 289.

52 *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria*, s. 404, para. 203.

53 *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria*, s. 404-405, para. 205.

54 *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria*, s. 405-406, para. 207.

55 Bu yaklaşımla alakalı bir değerlendirme için bkz. **Kohen**, s. 100-101.

56 *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria*, s. 404-405, para. 205.

57 *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria*, s. 405-407, para. 206-208.

o dönemdeki yürürlükteki hukukun ışığında, Birleşik Krallığın Almanya ile kendi arasındaki sınırı belirleyebileceğini ifade etmiştir.<sup>58</sup>

Divan'ın yaklaşımına göre Birleşik Krallığın Bakassi bölgesini kazanma şekli türemiş bir niteliğe sahiptir.<sup>59</sup> Bununla birlikte, d'Argent tarafından ifade edildiği üzere, bu edinme katı anlamda türemiş bir niteliğe sahip olamazdı nitekim yerel şefler bir devlet organizasyonunun parçası olmadıklarından egemenlik devretmeleri de söz konusu olamazdı.<sup>60</sup> Dolayısıyla, bu anlaşma ülkesel hakkın devrini sağlamamakta daha sonradan bu topraklarda gerçekleşecek İngiliz işgali ve yerel şeflerin rızasıyla ortaya çıkacak bir ülkesel hakkın temelini oluşturmaktaydı.<sup>61</sup> Başka bir ifadeyle, Divan, bu anlaşmayı sömürgeci gücün işgalinin ve sonraki süreçte ülke kazanımının bir unsuru, hazırlayıcısı olarak ele almıştır.

Bu bağlamda, dönemlerarası hukuk doktrini temelinde koloni dönemi hukukunun Divan tarafından uygulanması Hakim Yusuf tarafından eleştiriye tabi tutulmuştur. Yusuf, tarafların eşit olmadığı bir anlaşmaya 2002 yılında hukuki sonuç bağlanmasını anlamakta zorlandığını ifade etmiştir.<sup>62</sup> Yusuf'a göre, buradaki temel sorun, Afrikalı şeflere süjesi olmadıkları, onları egemen olarak dahi kabul etmeyen bir hukuku Divan'ın dönemlerarası hukuk ilkesi kapsamında uygulamış olmasıdır. Benzer şekilde, Hakim Bennouna, dönemlerarası hukuk yaklaşımı altında, sömürge döneminde batılı olmayan devletlerin farklılıkları Divan tarafından kabul edilse de bu devletlerin Vestfalya sisteminin egemenlik yaklaşımına tabi tutulmasını eleştirmiştir.<sup>63</sup>

Bu bağlamda, UAD Hakimi Al-Khasawneh'e göre, Divan'ın dönemlerarası hukuka ilişkin yapmış olduğu değerlendirmeyi daha çok derinleştirilmesi ve o dönemin hukukuna ilişkin daha detaylı bir değerlendirme yapması ulaşılmış olduğu sonucun ikna ediciliği açısından daha yerinde olurdu.<sup>64</sup> Yine, Hakim Yusuf'a göre, Huber'in o dönemki kolonyal hukuku yansıtan yaklaşımına başvurmak yerine, Divan, Afrikalı yöneticiler ve Birleşik Krallık arasında yapılmış olan anlaşmanın

---

58 *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria*, s. 407, para. 209.

59 *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria*, s. 404-405, para. 205.

60 **D'Argent**, s. 306.

61 **D'Argent**, s. 306.

62 **Yusuf**, para. 12.

63 **Bennouna** (*Souveraineté sur Pedra Branca*), s. 130, para. 6.

64 Opinion Individuelle de M. le juge **Al-Khasawneh**, *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria* (Cameroun c. Nigéria; Guinée équatoriale (intervenant)), arrêt, C.I.J. Recueil 2002, s. 493-494, para. 3.

hükümlerini doğru bir şekilde yorumlamalı ve uygulamalıydı.<sup>65</sup> Böylece, yapılan anlaşmanın Birleşik Krallığa bu toprakları devretme yetkisi vermediği sonucuna ulaşılması mümkün olabilirdi.<sup>66</sup> Bu kapsamda, UAD Hakimi Koroma, hem dönemin hukukunun hem de modern uluslararası hukukun önemli bir ilkesi olan *pacta sunt servanda* ilkesine vurgu yapmış ve anlaşmanın hükümlerinin bu ilkeye uygun olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.<sup>67</sup>

UAD Hakimi Mbaye'nin yaklaşımında ise esas olan geçmişteki kurallara ve uygulamalara ilişkin bir değer yargısı ortaya koymak değil dönemlerarası hukuk doktrini şemsiyesi altında bir tespit bulunmaktadır.<sup>68</sup> Hakim Mbaye'ye göre Afrika'da şefler ve sömürgeci güçler arasında yapılan anlaşmaların uluslararası hukuk açısından önemi esas olarak Afrika kıtasının paylaşımına ilişkin ortaya çıkmaktadır ve bunun dışında bu anlaşmalara hukuki bir değer atfetmek Pandora'nın kutusunun açılması sonucunu doğurabilecektir.<sup>69</sup> Bu kutunun açılması şüphesiz Afrika'daki benzer niteliğe sahip anlaşmaların tartışmaya açılması sonucunu doğurabilecek ve kıtayı derin bir kaosun içine sokabilecektir. Bu kapsamda, Divan tarafından ortaya koyulan yaklaşım, UAD Hakimleri Koroma ve Ajibola tarafından da ifade edildiği üzere, daha çok politik gerçekliğe uygun bulunmuştur.<sup>70</sup>

Sonuç olarak, Afrikalı şefler ve Birleşik Krallık arasında yapılan anlaşma özelinde yapılan değerlendirmede Divan'ın dönemlerarası hukuk doktrininin ilk yansımasına uygun bir yaklaşım ortaya koyduğu ancak bu değerlendirmeyi yeterince detaylandırmadığı ve daha çok politik mülahazaları dikkate aldığı ifade edilebilir.

Divan'ın yaklaşımındaki temel sorun, Afrikalı şeflerin Batılı anlamda egemen sıfatına sahip olmamakla birlikte “egemenmiş gibi”

---

65 **Yusuf**, para.11. Huber'in yaklaşımına eleştirel olarak bkz. **Al-Khasawneh**, s. 495-496, para. 5.

66 Opinion Dissidente de M. le juge **Koroma**, *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria (Cameroun c. Nigéria; Guinée équatoriale (intervenante))*, arrêt, C.I.J. Recueil 2002, s. 479-482, para. 15-18.

67 **Koroma**, s. 480, para. 15. Benzer yönde bkz. **Al-Khasawneh**, s. 502, para. 12; Opinion Dissidente de M. le juge **Ajibola**, *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria (Cameroun c. Nigéria; Guinée équatoriale (intervenante))*, arrêt, C.I.J. Recueil 2002, s. 568, para. 90 ve s. 576, para. 119.

68 Opinion Individuelle de M. le juge **Mbaye**, *Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria (Cameroun c. Nigéria; Guinée équatoriale (intervenante))*, arrêt, C.I.J. Recueil 2002, s. 520, para. 72.

69 **Mbaye**, s. 520, para. 71.

70 **Koroma**, s. 487, para. 31. Benzer yönde bir eleştiri için bkz. **Ajibola**, s. 563, para. 64.

değerlendirilmesi, Batılı güçler ve şefler arasında yapılan anlaşmalara sonuç bağlanma şeklidir. Halbuki, dönemin mantığında “medeni” olarak kabul edilmeyen Afrikalı toplumlar uluslararası hukukun süjesi değil tam aksine bir objesi olarak görülmekteydi. Burada oraya çıkan sorular şu şekilde sıralanabilir: egemen sıfatına sahip olmayan Afrikalı şeflerin Batılı devletlerle yapmış olduğu anlaşmalar Batılı devletlerin egemenliğini tesis etmesinin önünü nasıl açabilir? Başka bir ifadeyle, taraflarından birisi egemen sıfatına sahip olmayan bir anlaşma nasıl bir ülkesel hakkın temelini oluşturabilirdi?

Divan’ın olayda zikredilen anlaşmanın hükümlerini bir ülkesel hakkın devrinin söz konusu olup olmadığı yönünde detaylı bir şekilde incelemeye değeri görülmektedir. Bunun yerine, Divan, anlaşmanın yapıldığı dönemdeki diğer benzer nitelikteki anlaşmaları dikkate alarak bu anlaşmanın bazı hükümlerini İngiltere tarafından ülke kazanımının ön bir aşaması olarak değerlendirmiş, tarafların yükümlülüklerine ilişkin olarak kapsamlı bir inceleme yapmama yolunu seçmiştir. Bu nedenle, dönemlerarası hukuk doktrininin ilk veçhesine uygun olarak yapılan değerlendirmenin eksik kaldığı ve sunulan hukuki argümantasyonun yetersiz olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Dolayısıyla, bu yaklaşım, Birleşik Krallığın Bakassi bölgesindeki ülke kazanım şekli ve ülkesel hakkını Almanya’ya devretmesine ilişkin olarak hukuki açıdan ikna edicilikten uzaktır.

Divan tarafından ortaya koyulan bu yaklaşımın bilinçli olduğunu elbette ileri sürülebilir. Yukarıda da belirtildiği üzere, Divan’ın “pandoranın kutusunun” açılmaması için özel bir çaba gösterdiğini ifade etmemiz mümkündür. Temel misyonlarından birisi barışın tesisine katkıda bulunmak olan Divan’ın bu yönde bir kararının Afrika kıtasında oluşturacağı karmaşayı dikkate alarak hukuki zeminden biraz uzaklaştığı ve aşağıda ele alacak olduğumuz uti possidetis ilkesinin tartışmaya açılmasının önüne geçme arzusunda olduğu düşünülebilir. Kanaatimizce, Divan barışın tesisine ancak hukuki zeminde kalmak suretiyle, başka bir ifadeyle yargı organı olmanın gerekliliklerine uygun olarak, tam anlamıyla katkı sağlayabilir. Bu nedenle, Divan’ın ülke kazanımı ve devrine ilişkin olarak daha sağlam bir argümantasyon geliştirmesi tüm bu eleştirilerin önüne geçebilirdi.

### **3. Afrikalı Ulusların Bağımsızlıklarını Kazanması ve Uti Possidetis İlkesi**

Uti possidetis ilkesi, ilk olarak 19. yüzyılda Latin Amerika’da daha sonra da 20. yüzyılda dekolonizasyon sürecinde Afrika kıtası özelinde

uygulanmış olup kolonyal güçler tarafından belirlenen iç birimlerin sınırlarının bağımsızlığını yeni kazanan devletler açısından uluslararası sınırlara dönüşmesini ifade etmektedir.<sup>71</sup>

Bu ilke, Afrika devletleri arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde UAD tarafından birçok kez uygulanmıştır. Son olarak, Gabon ve Ekvatorial Gine arasında kara sınırının belirlenmesinde iki devletin öncülleri olan Fransa ve İspanya'dan bağımsızlıklarını kazandıkları tarihte devralmış oldukları ülkesel hakların dikkate alınması gerektiği Divan tarafından belirtilmiştir.<sup>72</sup> Bu haklar iki sömürgeci güç arasında 1900 yılında yapılan özel bir sözleşmede somutlaştırılmış ve daha sonra bir değişikliğe uğramamıştır. Yine, aynı sözleşme tarafların deniz sınırının tespit edilmesinde belirleyici öneme sahip olmuştur.<sup>73</sup>

1986 tarihli Burkina Faso ve Mali arasındaki uyuşmazlığa ilişkin olarak verilen kararda, Divan tarafından dikkat çekildiği üzere, yeni kurulan devlet sömürgeci devletin kendisine bıraktığı ülkesel sınırlarda egemenlik kazanmaktadır.<sup>74</sup> Bununla birlikte, kolonici devletin iç hukuku önemli tarihin belirlenmesi esnasında kolonyal mirasın belirlenmesi açısından doğrudan uygulama alanı bulmamakta, ancak diğer unsurların yanında dikkate alınacak bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Başka bir ifadeyle, kolonyal hukuk ülkesel hakkın temelini oluşturmasa da kolonyal mirasın belirlenmesinde bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>75</sup> Bununla birlikte, Divan'ın tüm argümantasyonunu neredeyse tamamen kolonyal hukuk temelli olarak oluşturması zaman zaman eleştirilmiştir.<sup>76</sup> Bu minvalde, UAD Hakimi Ranjeva, kolonyal hukukun meşrulaştırılabileceğine dönük endişelerini paylaşmıştır.<sup>77</sup>

---

71 Bu ilkeyle alakalı genel olarak bkz. Tuğrul Çakır, “Uti Possidetis (Mevcut Sınırların Korunması) İlkesi Üzerine Bir Değerlendirme”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 2, 2022, s. 595-623.

72 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 156 ve 213 (2).

73 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 210 ve 213 (4).

74 *Différend frontalier, arrêt, C.I.J. Recueil 1986*, s. 568, para. 30.

75 *Opinion Dissidente de M. Le Juge ad hoc Bennouna, Différend frontalier (Bénin/Niger), arrêt, C.I.J. Recueil 2005*, s. 155, para. 14.

76 Örneğin bu yönde bkz. *Opinion Individuelle de M. Abi-Saab, Différend frontalier, arrêt, C.I.J. Recueil 1986*, s. 659-660, para. 4.

77 *Opinion Individuelle de M. le juge Ranjeva, Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria (Cameroun c. Nigéria; Guinée équatoriale (intervenante)), arrêt, C.I.J. Recueil 2002*, s. 471, para. 4.

Kanaatimiz uti possidetis ilkesine başvurmanın kolonyal döneme özgü olarak bir meşrulaştırma niteliği taşımadığı yönündedir. Aşağıda daha detaylı bir şekilde açıklayacağımız üzere, uti possidetis ilkesinin Afrika kıtasında uygulanması barış ve istikrar hedefinde pragmatik bir çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısacası, sömürge sürecinde gerçekleştirilen tüm haksızlıklara rağmen uti possidetis ilkesinin uygulanışı koloni dönemi hukukuna başvurulmasını bir gereklilik olarak değerlendirmemizi sağlamakta, bu dönemin hukukuna bir meşruiyet kazandırmamaktadır. Divan'ın bazı davalar kapsamında tüm argümantasyonunu kolonyal hukuk temelinde oluşturduğu yönündeki eleştiri ise haklı bir eleştiridir. Bu kapsamda, sömürgeci devletin hukukunun diğer olguların yanında sadece bir olgu olarak ele alınması gerekmektedir. Divan'ın bunun farkında olmakla birlikte aksine hareket edişinde aşağıda görüleceği üzere davanın taraflarının yaklaşımları belirleyici olmaktadır.

Dönemlerarası hukuk doktrininin Afrika kıtası özelinde uygulanması açısından uti possidetis ilkesinin hayati önem taşıdığı görülmektedir. Bu ilkenin dönemlerarası hukuk doktrini kapsamında uygulanması kapsamında öncelikle dönemin hukukuna göre bir değerlendirme yapılmakta (önemli tarih olarak bağımsızlık tarihi) daha sonraki aşamada ilgili ülkesel hakkın ve genel olarak hukukun gelişimi hususu (sonraki ve güncel gelişmeler) dikkate alınmaktadır.<sup>78</sup>

Bu kapsamda, uti possidetisten doğan ülkesel hakkın varlığı halinde, hem bağımsızlık öncesi hem de bağımsızlık sonrası etkililik önemsiz bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>79</sup> Dolayısıyla, etkinliğe kıyasla ülkesel hakkın ön planda tutulması devletlerin sınırlarında istikrarın sağlanmasına katkı sunmaktadır.<sup>80</sup> Bununla birlikte, sınırlara ilişkin muğlaklığın varlığı halinde etkililiğin ülkesel hakkı tamamlayıcı bir rol oynaması ise mümkündür.<sup>81</sup>

Divan, dönemlerarası hukuk doktrininin ikinci yansıması olarak sahada ortaya çıkan değişimleri de dikkate alarak gerçekçi ve pragmatik bir yaklaşım ortaya koymaktadır.<sup>82</sup> Her ne kadar devletlerin

---

78 Anne-Thida **Norodom**, “L’arrêt de la chambre de la Cour internationale de Justice dans l’affaire du Différend frontalier (Bénin/Niger)”, *Annuaire français de droit international*, C. 51, 2005, s. 190-191.

79 **Çakır**, s. 612-613.

80 Paul **Tavernier**, “Les différends frontaliers terrestres dans la jurisprudence de la C.I.J.”, *Annuaire français de droit international*, C. 47, 2001, s. 144.

81 **Çakır**, s. 613-614.

82 **Norodom**, s. 191.

bağımsızlıklarını elde ettikleri tarihin sonrasında oluşturulmuş belgeler ülkesel hakkın değişimi sonucunu doğurmasa da bunun tek istisnası tarafların aralarındaki sınıra ilişkin açıkça bir anlaşma yapmış olması halidir.<sup>83</sup> Bu durumda uti possidetise uygun olarak belirlenen sınırın değiştirilmesi söz konusu olabilecektir.

Özetle, dönemlerarası hukuk doktrininin ilk unsuru kural olarak uti possidetis ilkesi marifetiyle Afrikalı devletlerin sınır ve egemenlik uyuşmazlıklarında uygulama alanı bulacaktır. Bu durum, etkililik unsurunu devre dışı bırakmakta ve uti possidetise uygun olarak elde edilen ülkesel hakka bir öncelik sağlamaktadır. Etkililik unsuru ülkesel hakkın varlığı halinde sınırlı bir rol oynayabilir. İkinci unsurun dikkate alınması ise ancak taraflar arasında bir anlaşmanın varlığı halinde söz konusu olacak ve bu durum bağımsızlık tarihinde uti possidetise uygun olarak belirlenen sınırı devre dışı bırakacaktır. Dolayısıyla, uti possidetis ilkesinin uygulanışıyla alakalı Afrikalı devletlerin yaklaşımı belirleyici olmaktadır.

## II. AFRİKALI DEVLETLERİN DÖNEMLERARASI HUKUK DOKTRİNİNE DÖNÜK YAKLAŞIMLARI

Bu bölümde, Afrikalı devletlerin sömürge dönemi hukuku ve bu dönemin kavramlarına olan yaklaşımına ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır. Bu kapsamda, öncelikle uti possidetis ilkesi daha sonra da kazandırıcı zamanaşımı kavramına ilişkin ortaya koyulan yaklaşımlar incelenecektir.

### A. Uti Possidetis İlkesi Işığında Bir Değerlendirme

#### 1. Tarafların Tahkimnamelerinde Uti Possidetis İlkesine Başvurmaları

Afrikalı devletlerin aralarındaki uyuşmazlığı Divan önüne taşıdıkları tahkimnamelerde uti possidetisi uygulanır hukuk olarak belirledikleri görülmektedir. Örneğin, Benin ve Nijer tahkimnamelerinde aralarındaki sınır uyuşmazlığına ilişkin olarak uti possidetis ilkesinin uygulanmasını mahkemeden talep etmişlerdir.<sup>84</sup> Taraflar bu taleplerini bir adım daha öteye götürerek uti possidetis ilkesinin uygulanması kapsamında yapılan değerlendirmenin Fransız koloni hukuku ışığında yapılması konusunda hem fikir olduklarını belirtmişlerdir.<sup>85</sup> Benzer şekilde, Burkina Faso ve

83 *Différend frontalier (Bénin/Niger), arrêt, C.I.J. Recueil 2005*, s. 109, para. 26.

84 *Différend frontalier (Bénin/Niger)*, s. 96, para. 2 ve s. 108, para. 23.

85 *Différend frontalier (Bénin/Niger)*, s. 110, para. 28.

Nijer hazırlamış oldukları tahkimnamede zikredilen ilkenin uygulanabilir hukuk olarak Divan tarafından dikkate alınması talebinde bulunmuşlardır.<sup>86</sup>

Bağımsızlıklarını için mücadele etmiş halkların yoğun bir şekilde “kolonyal miraslarına” bağlı kalmaları ilk bakışta paradoksal olarak değerlendirilebilir.<sup>87</sup> Bu bağlamda, şu soru ortaya çıkmaktadır: Afrikalı devletlerin sömürge miraslarına bu denli bağlı kalmalarının mantıklı bir açıklaması olabilir mi? Benzer şekilde, bu mirasa alternatif olarak Afrikalı devletlerin ne gibi ne gibi seçenekleri bulunmaktadır?

Öncelikle, uti possidetis ilkesinin temel hedefinin yeni kurulan devletlerin bağımsızlığının ve istikrarının sınır uyuşmazlıklarından doğacak çatışmalardan olumsuz etkilenmesinin önüne geçmek olduğunu belirtmemiz gerekir.<sup>88</sup> Bu ilkenin Afrika kıtası özelinde benimsenmesinde şüphesiz Afrika Birliği Örgütü’nün 1964 tarihli bildirisi çok önemli bir rol oynamıştır.<sup>89</sup> Dolayısıyla uti possidetis ilkesinin Afrika kıtasında uygulanması her ne kadar Afrikalı yeni kurulmuş devletlerin iradesinden kaynağını alsada bu irade istikrarın sağlanması amacıyla bir mecburiyetten doğmuştur. Bu minvalde, UAD Hakimi Tladi, Afrikalı devletlerin barış ve istikrarın tesisi adına ellerinin bağlı olduğuna dikkat çekmiştir.<sup>90</sup> Nitekim, aksi yönde bir yaklaşımın beraberinde kaosu getirmesi kuvvetle muhtemeldir.

Bu noktadan hareketle iki farklı sonuca ulaşmak mümkündür. İlk olarak, bu ilkenin benimsenmesi sınırların belirlenmesindeki kusurların meşrulaştırılması anlamına gelmemelidir.<sup>91</sup> Sömürgeci güçlerin kendi iç birimlerinin sınırlarının belirlenmesinde veya kendi aralarında yapmış oldukları sınır antlaşmalarında etnik, dini, kültürel vs. unsurları dikkate almadığı herkesin malumdur ve bu durum “yapay” sınırlar ortaya çıkarmıştır.<sup>92</sup> Her ne kadar sınırlar mantık dışı ve absürt bir şekilde

---

86 *Différend frontalier (Burkina Faso/Niger), arrêt, C.I.J. Recueil 2013*, s. 51, para. 2 ve s. 73, para. 61-63.

87 **Abi-Saab**, s. 661, para.13.

88 *Différend frontalier, arrêt, C.I.J. Recueil 1986*, s. 565, para. 20.

89 Afrika Birliği Örgütü’nün 21.7.1964 tarihli Kahire Bildirisi.

90 **Tladi**, para. 4.

91 Déclaration de Mme. la juge **Xue**, *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale), arrêt, C.I.J. Recueil 2025*, para. 9.

92 **Xue**, para.8. Konuyla alakalı detaylı bir değerlendirme için bkz. Opinion Individuelle de M. **Ajibola**, *Différend territorial (Jamahiriya arabe libyenne/Tchad), arrêt, C.I.J. Recueil 1994*, s. 52-53, para. 7-9.

belirlenmiş olsa da Afrikalı devletler tarihi gerçeklikler yerine hukuki alanda kalmış ve istikrardan yana tavır çalışmışlardır.<sup>93</sup>

İkinci olarak, her ne kadar uti possidetis barış ve istikrarın tesisi hedefi taşısa da her koşulda bu hedefi sağlamıştır sonucuna ulaşmamız mümkün değildir.<sup>94</sup> Uti possidetis ilkesi her ne kadar çatışmaların önüne mutlak surette geçemese de bu hedefin gerçekleşmesine önemli ölçüde hizmet etmektedir. UAD Hakimi Xue, ilkenin bu amacına rağmen özellikle deniz alanındaki uyuşmazlıklar açısından ortaya çıkardığı sorunlara dikkat çekmekte ve özellikle adaların sömürgeci güçler arasında imzalanan antlaşmalarda zikredilmediğinin altını çizmektedir.<sup>95</sup>

Uti possidetis ilkesinin tartışmaya açılması elbette mümkündür ancak bunun yerine ne önerileceği önemlidir.<sup>96</sup> Bu ilkenin tartışmaya açılmaya başlaması şüphesiz Afrika kıtasını derin bir kaos sürecinin içerisine sokma riskini beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda, Afrika kıtası özelinde en ideal yaklaşım tarafların kolonyal sınırlardan bağımsız olarak sosyal, ekonomik gerçeklikleri dikkate alarak kendi sınırlarını kendi belirlemeleri olacaktır.

## 2. Düzenleyici Bir İlke Olarak Uti Possidetis İlkesi

Uti possidetis ilkesi dispozitif (düzenleyici) bir niteliğe sahip olduğundan taraflar, kendi iradeleriyle bu ilkeyle belirlenmiş olan sınırların dışına çıkabilir. Divan tarafından belirtildiği üzere, uti possidetisin belirlenmesinde bağımsızlık tarihi her ne kadar önemli tarih olsa da bu tarihten sonra mahkeme kararı veya sınır antlaşmasının varlığı halinde, kararın verildiği tarihin ya da antlaşmanın yapıldığı tarihin de önemli tarih haline gelmesi mümkündür.<sup>97</sup>

Bu açıdan, uti possidetis ilkesini bir “emniyet sübabı” olarak değerlendirmemiz mümkündür. Nitekim, taraflar aralarındaki sınıra ilişkin olarak anlaşmaya varana kadarki süreçte ya da anlaşmaya varamamaları halinde uti possidetisin uygulanacağını bilmektedir.

93 **Mbaye**, s. 508, para. 15 ve s. 525, para. 91.

94 Déclaration de M. le juge **Bennouna**, *Différend frontalier (Burkina Faso/Niger)*, arrêt, C.I.J. Recueil 2013, s. 96.

95 **Xue**, para. 18-20. Bu ilkenin deniz hukuku alanında uygulanmasıyla alakalı bkz. **Çakır**, s. 617-619.

96 Giuseppe **Nesi**, “Uti Possidetis Doctrine”, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Şubat 2024, para. 23.

97 Bu yönde bkz. *Différend frontalier terrestre, insulaire et maritime (El Salvador/Honduras; Nicaragua (intervenante))*, arrêt, C.I.J. Recueil 1992, s. 401, para. 67.

Dolayısıyla, bu ilke sınırın belirlenmesi açısından önemli bir istikrar sağlamaktadır. Yine, sömürge döneminde belirlenmiş olan “yapay” sınırların Afrika kıtasının ve halklarının gerçeklerine ve beklentilerine daha uygun hale getirilmesi mümkündür.

Gabon ve Ekvatorial Gine arasındaki uyuşmazlıkta temel meselelerden birisi tarafların imzalamış olduğu Bata sözleşmesinin antlaşma niteliğine sahip olup olmadığına ilişkindir.<sup>98</sup> Nitekim, bu sözleşmenin antlaşma niteliğine sahip olması halinde uyuşmazlığın büyük bir bölümü için uygulanabilir hukuk olarak değerlendirilebilmesi söz konusu olabilecektir. Divan yapmış olduğu değerlendirmenin sonucunda bu sözleşmenin bir antlaşma niteliğine sahip olmadığı ve tarafların arasındaki uyuşmazlığın çözümünde uygulanabilir olmadığı kanaatine ulaşmıştır.<sup>99</sup> Şüphesiz, Bata sözleşmesi bir antlaşma niteliğine sahip olsaydı bu sözleşme Divan tarafından taraflar arasındaki uyuşmazlığa kuvvetle muhtemel uygulanabilir hukuk olarak değerlendirilecekti.

Aynı uyuşmazlık kapsamında, kara sınırına ilişkin uyuşmazlığın çözümünde 1900 tarihli Fransa ve İspanya arasında yapılmış sözleşmenin dikkate alınması gerektiği Divan tarafından ifade edilmiş devletlerin somut koşullar ışığında sahadaki duruma ve bölgede yaşayan insanların ihtiyaçlarına göre sınırın *düzeltilebileceği* belirtilmiştir.<sup>100</sup> Bu kapsamda Divan tarafından kullanılan “*ajuster*” fiili dolaylı olarak *uti possidetis* ilkesi kapsamında belirlenecek sınırın sorunlu/kusurlu olabileceği sonucunun çıkartılmasına müsaade etmektedir. Dolayısıyla, tarafların statik bir uygulama yapmak yerine sahadaki durumu göz önünde bulundurarak farklı bir yaklaşım ortaya koymaları mümkündür. UAD Hakimi Pinto tarafından da dikkat çekildiği üzere, Divan, böylece, tarafların iyi komşuluk ve iş birliği içerisinde müzakere masasına oturmalarının önemini hatırlatmıştır.<sup>101</sup> Divan’ın *uti possidetis* ilkesinin uygulanmasıyla alakalı bazı sorunların ortaya çıkabileceğini öngören bu

---

98 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 58.

99 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 98 ve 213 (1). Aynı yönde bkz. Déclaration de M. le juge *ad hoc* **Wolfrum**, *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, arrêt, C.I.J. Recueil 2025, para. 4-8. Aksi yönde bir değerlendirme için bkz. Opinion Dissidente de M. le juge *ad hoc* **Pinto**, *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, arrêt, C.I.J. Recueil 2025, para. 4-11.

100 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 156-157.

101 **Pinto**, para. 22.

yaklaşımı olumlu olarak değerlendirilmeli ve tarafların yürütecek oldukları müzakerelere yön vermelidir. Bu yaklaşım sahadaki durum ve bölgede yaşayan insanların ihtiyaçlarına ilişkin olarak uyuşmazlığın taraflarına önemli bir sorumluluk yüklemektedir.

### B. Kazandırıcı Zamanaşımı Kavramı Işığında Bir Değerlendirme

Tarafların menfaatlerine uygun olduğu durumlarda kolonyal hukuk terminolojisine başvurmadan çekinmedikleri hususuna Hakim Yusuf tarafından dikkat çekilmiştir.<sup>102</sup> Bu kapsamda ilk akla gelen örneklerden birisi kazandırıcı zamanaşımıyla ülke kazanımına ilişkindir.<sup>103</sup> Botswana ve Namibya arasındaki *Kasikili/Sedudu adası* uyuşmazlığı bu açıdan önem arz etmektedir.<sup>104</sup> Uyuşmazlığın tarafları 1890 tarihli İngiliz-Alman antlaşması ve uluslararası hukukun kuralları/ilkelere ışığında *Kasikili/Sedudu adası* etrafında aralarındaki sınırın belirlenmesini ve adanın statüsünün açıklığa kavuşturulmasını talep etmişlerdir.

Namibya, İngiliz-Alman antlaşmasının ardından ada üzerindeki iddiasının ikincil temel dayanak noktasını kazandırıcı zamanaşımı doktrini üzerine inşa etmiştir.<sup>105</sup> Namibya'ya göre, Almanya 20. yüzyılın başlangıcından itibaren ada üzerinde egemen sıfatıyla barışçıl bir hakimiyet kurmuş, bu hakimiyet adayı Almanya'dan devralan devletler tarafından bağımsızlığını kazandığı tarihe kadar kesintisiz olarak sürdürülmüştür.<sup>106</sup> Yine, Namibya'nın iddiasına göre, Botswana, bağımsızlığını kazandığı tarih olan 1966 yılından itibaren durumdan farkında olarak yaklaşım 20 yıl boyunca sessizliğini korumuştur.

Namibya, iddialarını desteklemek amacıyla, Masubia kabilesinin *Kasikili adasını* çok uzun zamandan bu yana kendi toprakları olarak kullandığını ve kendi öncülleri olan sömürgeci güçlerin belgelerinde de bu durumun sabit olduğunu ileri sürmüştür.<sup>107</sup> Namibya, öncülleri olan sömürgeci güçlerin ada üzerindeki hakimiyetlerini dolaylı bir yönetim sisteminin ürünü olarak Masubia kabilesinin şefleri marifetiyle yürüttüğünü iddia etmiştir.

---

102 Yusuf, para. 17.

103 Kazandırıcı zamanaşımıyla ülke kazanımıyla alakalı bkz. Rona Aybay/Elif Oral, Kamusal Uluslararası Hukuk, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s. 167-168; Acer/Kaya, s. 155-156.

104 *Ile de Kasikili/ Sedudu (Botswana/Namibie)*, arrêt, C.I.J. Recueil 1999, s. 1045.

105 *Ile de Kasikili/ Sedudu (Botswana/Namibie)*, s. 1101, para. 90.

106 *Ile de Kasikili/ Sedudu (Botswana/Namibie)*, s. 1103-1104, para. 94.

107 *Ile de Kasikili/ Sedudu (Botswana/Namibie)*, s. 1103-1104, para. 94.

Botsvana ise Namibya tarafından ifade edilen kazandırıcı zamaşımına ilişkin koşullar konusunda bir itirazı olmasa da Namibya ve öncüllerinin bu koşulları sağlamadığı kanaatindedir (para. 95).<sup>108</sup> Botsvana'ya göre adada egemen sıfatıyla bir kamu otoritesi icra edilmemiştir, adada bir otorite icrası söz konusu olsa dahi bu egemen sıfatıyla yapılmamıştır.

Bu minvalde, Divan, Namibya tarafından ileri sürülen kazandırıcı zamaşımının koşullarının oluşmadığı sonucuna ulaşmıştır.<sup>109</sup> Divan'a göre, Masubia kabilesi ve Caprivi otoriteleri arasında bir bağ söz konusu olsa dahi Masubia kabilesinin bu otoriteler adına kamu gücü icra ettiği ortaya koyulamamıştır.<sup>110</sup> Apostolidis, her ne kadar bu yaklaşım günümüzde geçerliliğini yitirmiş olsa da Divan'ın yaklaşımının o dönemin tarihsel gerçekliklerine uygun olduğunu ifade etmiştir.<sup>111</sup> Buradaki yaklaşım yine daha önce ifade ettiğimiz üzere Afrikalı şeflerin yönetmiş oldukları toplulukların devlet vasfına sahip olmadığı ve egemen sıfatıyla hareket edemeyecekleri şeklinde ortaya çıkan Avrupa merkezli egemenlik yaklaşımının bir ürünüdür. Bu yaklaşımda, Hakim Yusuf'un ifadeleriyle, Afrikalı kabileler kamu gücünü kullanma kabiliyetinden yoksundur!<sup>112</sup>

Bu yönde bir yaklaşımı Afrikalı bir devletin dile getirmiş olması ise daha büyük bir paradoksu gün yüzüne çıkarmıştır. Bu yaklaşım dönemlerarası hukuk doktrininin Afrika kıtası uygulamasında dekolonize edilmesinin önündeki temel engellerden birisi olarak değerlendirilebilir. Afrikalı kabilelerin kamu gücünü kullanma kabiliyetinden yoksun olduğu yaklaşımı her ne kadar bunu ileri süren devletin lehine dava kapsamında sonuç doğurmuş olsa da Avrupa temelli egemenlik yaklaşımını yansıtmakta ve Afrika tarihi açısından küçümseyici bir bakış açısı niteliği taşımaktadır. Yukarıda Kamerun ve Nijerya arasındaki uyumsuzluk kapsamında da Kamerun'un benzer bir tutum içerisinde olduğu ifade edilmişti. Bu durum, dönemlerarası hukuk doktrininin Afrika kıtası

---

108 *Ile de Kasikili/ Sedudu (Botswana/Namibie)*, s. 1104-1105, para. 95.

109 *Ile de Kasikili/ Sedudu (Botswana/Namibie)*, s. 1105, para. 97.

110 *Ile de Kasikili/ Sedudu (Botswana/Namibie)*, s. 1105-1106, para. 98-99. Divan'ın ortaya koymuş olduğu yaklaşımın aksi yönünde bir değerlendirme için bkz. Opinion Dissidente de M. **Rezek**, *Ile de Kasikili/ Sedudu (Botswana/Namibie)*, arrêt, C.I.J. Recueil 1999, s. 1236-1237.

111 Charalambos **Apostolidis**, "L'affaire de l'île de Kasikili/Sedudu (Botswana/Namibie). L'arrêt de la C.I.J. du 13 décembre 1999", *Annuaire français de droit international*, C. 45, 1999, s. 451.

112 **Yusuf**, para. 15.

uygulanmasında dekolonize edilmesinde Afrikalı devletlerin yaklaşımının belirleyici olduğunu bir kez daha vurgulamıştır.

Yine, Hakim Yusuf tarafından dikkat çekildiği üzere, Gabon ve Ekvatorial Gine arasındaki uyuşmazlığa konu üç adaya ilişkin olarak da kazandırıcı zamanaşımı kavramı belirleyici olmuştur.<sup>113</sup> Ekvatorial Gine, bu adalara ilişkin ülkesel hakkını bağımsızlığını kazandığı 12 Ekim 1968 tarihinde öncülü olan İspanya'dan devraldığını ileri sürmüştür.<sup>114</sup> Divan, bu iddianın üzerine, İspanya'nın bu adalar üzerinde hak sahibi olup olmadığına ilişkin incelemeye geçmiştir. Bu kapsamda, Divan, öncelikle İspanya'nın sahibi olduğu hakkın kaynağını uluslararası niteliğe sahip bir antlaşmadan almadığı sonucuna ulaşmıştır.<sup>115</sup> UAD, daha sonra her ne kadar bu şekilde nitelendirmese<sup>116</sup> de kazandırıcı zamanaşımı ile ülke ediniminin olup olmadığına ilişkin bir değerlendirme yapmıştır.<sup>117</sup> Bununla birlikte, Divan, kazandırıcı zamanaşımının uygulanması kapsamında gerekli olan ülkenin gerçek sahibi egemen gücün kim olduğuna ilişkin sessiz kalmıştır.<sup>118</sup>

Divan, 1900 tarihli İspanya ve Fransa arasında imzalanan sözleşmenin ardından, İspanya'nın bu adalar üzerinde etkin bir kontrol ortaya koymuş olduğunu ve Fransa'nın buna itiraz etmediğini belirtmiştir.<sup>119</sup> Yine, Divan'a göre, Gabon, 1960 yılında egemenliğini kazandıktan sonraki İspanya'nın bu adalar üzerindeki haklarını tanımıştır.<sup>120</sup> Divan, sonuç olarak İspanya'nın Ekvatorial Gine'nin bağımsızlığını kazandığı tarih olan 12 Ekim 1968'te devretmiş olduğu ülkesel hakların bu adalara ilişkin uyuşmazlık kapsamında dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.<sup>121</sup>

---

113 Yusuf, para.1, 14 ve 20.

114 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 182.

115 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 183-184.

116 Yusuf, para. 23.

117 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 185.

118 Yusuf, para. 24.

119 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 186-194. Aksi yönde bir değerlendirme için bkz. Pinto, para. 14-20.

120 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 196.

121 *Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale)*, para. 198-199 ve 213 (3).

## SONUÇ

Afrika kıtasındaki sınır ve egemenlik uyuşmazlıklarının kolonizasyon dönemi etkisinden çıkarılmasının önündeki temel engel uti possidetis ilkesine uygun olarak sınırın tespit edilmesinde koloni dönemi hukukunun belirleyici olmasıdır. Uti possidetis ilkesinin uygulanmasının her ne kadar eleştiriye müsait yanları olsa da sahadaki farklı faktörleri dikkate alarak farklı bir yaklaşım ortaya koymak yine Afrikalı devletlerin elindedir. Bu kapsamda, Afrikalı devletlerin kendi iç dinamiklerine uygun bir sistem geliştirmeleri ve sömürge dönemi etkisini bu şekilde adım adım ortadan kaldırmaları mümkündür. Böylece, dönemlerarası hukuk doktrininin ikinci yansımasının ön plana çıkarılmasıyla ilk yansımanın devre dışı bırakılması mümkün hale gelecektir. Bu çalışma kapsamında çıkış noktamızı oluşturan Gabon ve Ekvatorial Gine arasındaki sınır ve egemenlik uyuşmazlığına ilişkin karar da bu sonucu desteklemektedir. Taraflar arasında bir antlaşma söz konusu olmadığı için uti possidetis ilkesi uyuşmazlığın çözümünde uygulanabilir hukukun belirlenmesinde etkin bir rol oynamıştır.

Dönemlerarası hukuk doktrininin Afrika kıtası uygulamasında dekolonize edilmesinin önündeki bir diğer engel Afrikalı devletlerin kendi menfaatlerine olduğu durumlarda sömürge hukuku kavramlarına başvurma konusunda hevesli olmalarıdır. Yukarıda ele almış olduğumuz bazı davalar kapsamında, Afrikalı devletlerin karşı tarafın iddialarını çürütmek amacıyla Afrikalı kabilelerin özel hukuk kişisi niteliğine sahip oldukları ve egemen sıfatıyla hareket edemeyeceklerini ifade etmeleri paradoksal olarak değerlendirilebilir. Yine, Gabon ve Ekvatorial Gine arasındaki uyuşmazlıkta da kazandırıcı zamanaşımı kavramı örneği özelinde benzer bir değerlendirme yapmamız mümkündür.

Kanaatimizce, Afrikalı devletlerin sınır ve egemenlik uyuşmazlıkları kapsamında “ortak ve yerel” bir dil oluşturması hayati bir önem taşımaktadır. Başka bir ifadeyle, sınır ve egemenlik uyuşmazlıklarının sömürge dönemi etkisinden arındırılması esas olarak Afrikalı devletlerin kendi yaklaşımlarını dekolonize etmesinden geçmektedir. Bu nedenle, 1960’lı yıllarda başlayan dekolonizasyon sürecinin gerçek anlamda sonlandırılması Afrikalı devletlerin kolonyal mirasa ilişkin yaklaşım değişikliklerinden geçmektedir. Afrikalı devletler tarafından ortaya koyulacak “ortak ve yerel” yaklaşım uluslararası hukukun gelişimine katkıda bulunma ve hatta bu gelişime yön verme potansiyelini taşımaktadır.

Sonuç olarak, dönemlerarası hukuk doktrininin Afrika kıtasındaki sınır ve egemenlik uyuşmazlığının çözümünde önemli bir rol oynadığı

görülmektedir. Bu doktrinin iki farklı görünümünün nasıl bir uygulama bulacağı, bunların arasında nasıl bir denge tesis edileceği Afrikalı devletlerin yaklaşımına bağlıdır. Başka bir ifadeyle, dönemlerarası hukuk doktrininin uygulanışını sömürge dönemi etkisinden kurtarmak Afrikalı devletlerin elindedir.

Dönemlerarası hukuk doktrini, aynı zamanda, sömürgeci güçler tarafından kolonizasyon sürecinde gerçekleştirilen bir takım ağır suçların/haksızlıkların tazminine ilişkin olarak da tartışılmaya başlanmıştır.<sup>122</sup> Başka bir çalışmanın konusu olmayı hakkeden bu hususla alakalı daha şiddetli tartışmaların yürütülmesi kuvvetle muhtemeldir.

---

<sup>122</sup> Bu konuyla alakalı detaylı olarak bkz. Oxford Pro Bono Publico, Inter-Temporality and Reparations for Colonial and Other Historic Atrocities, Universtiy of Oxford, Faculty of Law, Oxford 2025; Michel **Erpelding**, “Vers des réparations au titre du colonialisme?”, *Annuaire français de droit international*, C. 67, 2021, s. 1-24.

**KAYNAKÇA**

**Acer**, Yücel/**Kaya**, İbrahim, Uluslararası Hukuk, 12. Baskı, Seçkin, Ankara 2021.

**Aksar**, Yusuf, Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk, 2. Baskı, Seçkin, Ankara 2021.

**Apostolidis**, Charalambos, “L’affaire de l’île de Kasikili/Sedudu (Botswana/Namibie). L’arrêt de la C.I.J. du 13 décembre 1999”, *Annuaire français de droit international*, C. 45, 1999, s. 434-451.

**Aybay**, Rona/**Oral**, Elif, Kamusal Uluslararası Hukuk, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016.

**Çakır**, Tuğrul, “Uti Possidetis (Mevcut Sınırların Korunması) İlkesi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 12, S. 2, 2022, s. 595-623.

**D’Argent**, Pierre, “Des frontières et des peuples : l’affaire de la Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigeria, arrêt sur le fond”, *Annuaire français de droit international*, C. 48, 2002, s. 281-321.

**Dinh**, Nguyen Quoc/**Daillier**, Patrick/**Forteau**, Mathias/**Miron**, Alina/**Pellet**, Alain, *Droit International Public*, 9. Baskı, LGDJ, Paris 2022.

**Dupuy** Pierre-Marie/**Kerbrat**, Yann, *Droit International Public*, 17. Baskı, Lefebvre Dalloz, Paris 2024.

**Erpelding**, Michel, “Vers des réparations au titre du colonialisme?”, *Annuaire français de droit international*, C. 67, 2021, s. 1-24.

**Elias**, Taslim O., *The International Court of Justice and Some Contemporary Problems*, Springer, Lahey 1983.

**Flory**, Maurice, “L’avis de la Cour Internationale de Justice sur le Sahara occidental”, *Annuaire français de droit international*, C. 21, 1975, s. 253-277.

**Jessup**, Philip C., “The Palmas Island Arbitration”, *The American Journal of International Law*, C. 22, S. 4, 1928, s. 735-752.

**Kohen**, Marcelo G., *Possession contestée et souveraineté territoriale*, Open Edition, Graduate Institute Publications, Cenevre 1997.

**Kotzur**, Markus/**Simmig** Christina, “Intertemporal Law”, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Kasım 2024.

**Li**, Zhenni, “International Intertemporal Law”, *California Western International Law Journal*, C. 48, S. 2, 2018, s. 341-397.

**Nesi**, Giuseppe, “Uti Possidetis Doctrine”, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Şubat 2024.

**Norodom**, Anne-Thida, “L’arrêt de la chambre de la Cour internationale de Justice dans l’affaire du Différend frontalier (Bénin/Niger)”, *Annuaire français de droit international*, C. 51, 2005, s. 185-204.

**Sorensen**, M. Max, Le problème dit du droit intertemporel dans l'ordre international, Rapport provisoire, Institut de Droit International, 29 Nisan 1972.

**Sur**, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, 11. Baskı, Beta, İstanbul 2017.

**Şarbak**, Hilal Nur, Uluslararası Hukukta Yorum ve Uluslararası Hukukun Ulusal Mahkemelerde Yorumlanması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2018.

**Tavernier**, Paul, "Les différends frontaliers terrestres dans la jurisprudence de la C.I.J.", Annuaire français de droit international, C. 47, 2001, s. 137-148.

### **Diğer Kaynaklar**

Afrika Birliği Örgütü'nün 21.7.1964 tarihli Kahire Bildirisi.

Institut de Droit International, Le problème intertemporel en droit international public, Wiesbaden 1975.

Le Projet d'articles sur la responsabilité de l'État pour fait internationalement illicite et commentaires y relatifs, Texte adopté par la Commission à sa cinquante-troisième session, en 2001, et soumis à l'Assemblée générale dans le cadre du rapport de la Commission sur les travaux de ladite session (A/56/10).

Oxford Pro Bono Publico, Inter-Temporality and Reparations for Colonial and Other Historic Atrocities, University of Oxford, Faculty of Law, Oxford 2025.

### **Mahkeme Kararları (Kronolojik Sırayla)**

*Island of Palmas Case (Netherlands, USA), award, Permanent Court of Arbitration, Reports of International Arbitral Awards, 1928, s. 829.*

*Statut Juridique du Groenland Oriental, arrêt, 1933, C.P.J.I. série A/B, no :53, s. 22.*

*Phosphates du Maroc, exceptions préliminaires, 1938, C.P.J.I. série A/B, no :74, s. 10.*

*Affaire des Minquiers et des Écréhous, Arrêt du 17 novembre 1953: C.I.J. Recueil 1953, s. 47.*

*Sahara occidental, avis consultatif, C.I.J. Recueil 1975, s. 12.*

*Différend frontalier, arrêt, C.I.J. Recueil 1986, s. 554.*

*Différend frontalier terrestre, insulaire et maritime (El Salvador/Honduras; Nicaragua (intervenant)), arrêt, C.I.J. Recueil 1992, s. 351.*

*Opinion Individuelle de M. Ajibola, Différend territorial (Jamahiriya arabe libyenne/Tchad), arrêt, C.I.J. Recueil 1994, s. 51.*

*Ile de Kasikili/ Sedudu (Botswana/Namibie), arrêt, C.I.J. Recueil 1999, s. 1045.*

*Frontière terrestre et maritime entre le Cameroun et le Nigéria (Cameroun c. Nigéria; Guinée équatoriale (intervenant)), arrêt, C.I.J. Recueil 2002, s. 303.*

*Différend frontalier (Bénin/Niger), arrêt, C.I.J. Recueil 2005, s. 90.*

*Déclaration de M. le juge Bennouna, Souveraineté sur Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks et South Ledge (Malaisie/Singapour), arrêt, C.I.J. Recueil 2008, s. 128.*

*Différend frontalier (Burkina Faso/Niger), arrêt, C.I.J. Recueil 2013, s. 44.*

*Délimitation terrestre et maritime et souveraineté sur des îles (Gabon/Guinée Equatoriale), arrêt, C.I.J. Recueil 2025.*